

Tür: Araştırma Makalesi **Gönderim Tarihi:** 26.04.2019 **Kabul Tarihi:** 02.05.2019
Atf Künyesi: Aşkın, E. ve Kurt, M. (2019). *Sidamaria Antik Kenti Üzerine Gözlemler*.
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 2 (1), 1-14.

SIDAMARIA ANTİK KENTİ ÜZERİNE GÖZLEMLER

Ercan AŞKIN*

Mehmet KURT**

Özet

Sidamaria, Karaman'ın (Laranda) 47 km kuzeydoğusunda, Ayrancı ilçesi sınırları içerisinde yer alan Ambar köyüne lokalize edilmektedir. Kent, doğuda Herakleia'dan (Ereğli), kuzeyde Kana'dan (Beşagıl), kuzeybatıda Ikonion'dan (Konya), güneybatıda Laranda'dan, güneyde ise sahilden gelen yolların kesiştiği önemli bir kavşak noktası durumunda idi. Seyyahların verdiği bilgiler, kentte çok sayıda nitelikli yapının bulunduğunu göstermektedir. Arkeolojik ve epigrafik veriler ise Sidamaria'nın Roma ve Erken Hıristiyanlık dönemlerinde önemli bir kent olduğuna işaret etmektedir. Hadrianus Döneminde inşa edilmiş bir hamam yapısının varlığı MS 129 yılına verilen bir yazıtla kanıtlanmaktadır. MS 200-210 yıllarına tarihlenen ve Iulia Domna'yı onurlandıran bir yazıt ise kentin Severuslar Döneminde de önemini koruduğunu göstermektedir. Sidamaria'nın Roma Dönemindeki zenginliğine işaret eden bir diğer önemli buluntu ise İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen ve MS 250'li yıllara tarihlenen Sidamaria lahididir. Kentte höyüğün 200 m kadar kuzeydoğusunda kaya mezarları ve *khamasorion*lar ile karşılaşmaktadır. Bu mezarlar arasında rastlanan yarım bırakılmış *khamasorion*lar dikkat çekicidir. Bunların yarım kalmasının saldırı, salgın hastalık gibi olumsuz bir gelişmenin yansıması olduğu söylenebilir. Sasani kralı I. Şapur'un MS 260 yılında Ikonium'a kadar uzanan istilasının varlığı bilinmektedir. Bu durum *khamasorion*ların yarım kalmasının Şapur'un seferiyle bağlantılı olabileceği düşüncesini akla getirmektedir. Bu çalışma kapsamında Sidamaria'da tespit edilmiş olan arkeolojik ve epigrafik kalıntılar ayrıntılı olarak ele alınarak tanıtılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Lykaonia, Sidamaria, Ambar köyü.

Abstract

Observations on the Ancient City of Sidamaria

Sidamaria is located in Ambar village within the borders of Ayrancı district, 47 km northeast of Karaman (Laranda). The city was an important intersection point where the roads from Herakleia (Ereğli) in the east, Kana (Beşagıl) in the north, Ikonium (Konya) in the northwest, Laranda in the southwest and the roads from the coast in the south intersected. The information given by travelers shows that there are many qualified buildings in the city. Archaeological and epigraphic data indicate that Sidamaria was an important city during the Roman and Early Christian periods. The existence of a bath built in the rule of Hadrian is evidenced by an inscription dated to 129 AD. An inscription dated to 200-210 AD honoring Julia Domna shows that the city was still important during the rule of Severus. Another important finding that points to the richness of Sidamaria during the Roman Period is Sidamaria Sarcophagus, which is exhibited in the Istanbul Archaeological Museum and dated to around 250 AD. In the city, rock tombs and *khamasoria* are encountered 200 m northeast of the mound. Among these tombs, the unfinished *khamasorias* are striking. It can be said that it is a reflection of a negative development such as attack or epidemic disease. The invasion of the Sassanian king Shapur I. extending to Iconium in 260 AD is known. It brings to mind the fact that the *khamasoria* were left unfinished may be related to the expedition of Shapur. In this study, archaeological and epigraphic remains identified in Sidamaria will be introduced and discussed in detail.

Key Words: Lycaonia, Sidamaria, Ambar village.

*Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Karaman/Türkiye. E-Mail: ercanaskin@gmail.com, Orcid: 0000-0002-2136-4909

**Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Karaman/Türkiye. E-Mail: mehmetkurt6970@hotmail.com

Antik Sidamaria kenti, Karaman'ın (Laranda) 47 km kuzeydoğusunda, Ayrancı ilçesi sınırları içerisinde yer almakta olup literatürde Anbar, Ambar Arası ve Serpek gibi isimlerle anılan günümüz Ambar köyüne lokalize edilmektedir¹ (fig. 1). Sidamaria adı, MÖ 2. Binyıl çivi yazılı metinlerinde geçen Zidawariş/Zidamriş² ve Zidabara³ ile ilişkilendirilmektedir⁴. Bununla beraber Ambar köyünde bulunmuş olan ve Hadrianus'a atfedilmiş Yunanca bir yazıt, kentin isminin geçmesi açısından önem taşımaktadır. Tahribat dolayısıyla sözcüğün bazı harflerinin net olarak okunamamasından dolayı başka öneriler de getirilmekle birlikte daha ziyade Sidamaria şeklinde tamamlandığı görülmektedir⁵. Sidamaria, doğuda Herakleia'dan (Ereğli), kuzeyde Kana'dan (Beştaşlı), kuzeybatıda Ikonium'dan (Konya), güneybatıda Laranda'dan, güneyde ise sahilden gelen yolların kesiştiği önemli bir kavşak noktası durumunda idi⁶. Çalışma kapsamında Sidamaria'da tespit edilmiş olan arkeolojik ve epigrafik kalıntılar ayrıntılı olarak ele alınarak tanıtılacaktır.

Sidamaria'nın lokalize edildiği Ambar, 19. yüzyıldan itibaren seyyah ve araştırmacıların dikkatini çekmiştir. 1835'te bölgeyi gezen W. J. Hamilton, 1842 yılında kaleme aldığı eserinde isim vermese de kalıntılar hakkında aktardığı bilgilerden, onun Akgöl yaylalarından sonraki uğrak yerinin Ambar köyü olduğu anlaşılmaktadır⁷. Bölgeyi 1875'te ziyaret eden E. J. Davis ise köyde karşılaştığı kalıntılar ve Sidamaria lahdî üzerine detaylı bilgiler vermiş, buranın antik Derbe kenti olduğunu düşünmüştür⁸. W. M. Ramsay, 1882 yılında kalıntıları gezmiş Sidamaria ismi geçen yazıt⁹ ile Sidamaria lahdinden söz etmiştir¹⁰. 1885 yılında bölgeyi gezen J. R. S. Sterrett, Ambar'dan üç adet yazıt belgelemiş ve burasının Derbe olamayacağını belirtmiştir¹¹. G. Radet ve P. Paris, 1886 yılında Ambar'dan iki adet yazıt yayımlamışlardır¹². G. Mendel, bazı yazıtlar yayımlamış¹³ ve Sidamaria lahdî hakkında detaylı bilgiler vermiştir¹⁴. H. S. Cronin de buradan iki yazıt tanıtmıştır¹⁵. T. Callander, 1906 yılında Ambar arası olarak söz ettiği Sidamaria'dan dört yazıt yayımlamıştır¹⁶. 1968 yılında Ambar köyünü ziyaret eden İbrahim Hakkı Konyalı köydeki kalıntılar ve Sidamaria lahdî hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir¹⁷. 1976 yılında Ambar'ı ziyaret etmiş olan K. Belke ve M. Restle kentin tarihi ve eserleri hakkında kısa bilgiler vermişlerdir¹⁸. Son olarak M. Kurt tarafından Karaman çevresinin Antik Dönem tarihi ve yerleşimlerini konu alan bir çalışmada Sidamaria ve çevresinden kısaca söz edilmiştir¹⁹.

Günümüzde Ambar içerisinde ilk dikkati çeken yer köyün kuzeyindeki kayalık tepeliğin güney eteğinde yer alan höyüktür (fig. 2-3). Yerel halkın "Kale" olarak adlandırdığı höyük, 200x170 m boyutlarındadır. Höyüğün kuzeyi dışındaki kesimlerinin köy evleriyle çevrelendiği görülmektedir. Yakın geçmişte höyüğün eteklerinde 9 veya 10 odalı bir mağaranın varlığı tespit edilmiştir²⁰. Höyük üzerinde günümüzde herhangi bir duvar kalıntısı görülememektedir. Ancak daha önceki araştırmacılar höyük üzerinde ve ovaya doğru uzanan duvar kalıntılarının varlığından söz etmektedir²¹. W. J. Hamilton'un iç kale olarak adlandırdığı alan höyük olmalıdır. Hamilton, burasının duvar ve hendekle çevrelendiğine dair izler gördüğünü ve aynı zamanda üzerinde duvar temellerinin bulunduğunu aktarmaktadır²². Bununla

¹Ramsay, 1904, s. 88; Callander, 1906, s. 164-165; Belke, Restle, 1984, s. 126; Laminger-Pascher, 1992, s. 99-100.

²Bayram, 1997, s. 55, Kt n/k 1085.

³KUB 9.1 II 27.

⁴Forlanini, 2008, s. 62 dn. 23.

⁵Ramsay, 1901b, s. 279; Cronin, 1902, s. 115-116 no. 34; Ruge, 1923, s. 2208; IGR 3.273, 1487; Laminger-Pascher, 1992, s. 100 no. 137.

⁶Sidamaria ile bağlantılı yol güzergahları ile ilgili olarak bkz. Hild, 1977, s. 61; Belke, Restle, 1984, s. 99; French, 2012, s. 20; French, 2014, s. 14.

⁷Hamilton, 2013, s. 641-642; Laminger-Pascher, 1992, s. 99-100.

⁸Davis, 1879, s. 271-285.

⁹Ramsay, 1901a, s. 278-279; Ramsay, 1904, s. 88.

¹⁰Ramsay, 1901b, s. 358.

¹¹Sterrett, 1888, s. 15-17.

¹²Paris, Radet, 1886, s. 513-514 no. 35, 514 no. 36.

¹³Mendel, 1902, s. 210-211, 215, 219.

¹⁴Mendel, 1902, s. 232-246.

¹⁵Cronin, 1902, s. 115-117.

¹⁶Callander, 1906, s. 164-165 no. 24, 26-28.

¹⁷Konyalı, 1970, s. 817-826.

¹⁸Belke, Restle, 1984, s. 126.

¹⁹Kurt, 2011, s. 116-118.

²⁰Konyalı, 1970, s. 817.

²¹Davis, 1879, s. 271-285; Belke, Restle, 1984, s. 126; Laminger-Pascher, 1992, s. 99.

²²Hamilton, 2013, s. 641.

beraber höyük yüzeyinde keramik parçalarıyla karşılaşmaktadır. Höyük, tarım yapmaya son derece elverişli, geniş ve verimli ovalık alanlar ile çevrelenmiştir. Ovalık alanlar höyüğün doğu tarafında kayalık yükseltilerle sınırlanırken; güney, kuzey ve batıya doğru geniş düzlükler olarak devam etmektedir (fig. 2).

Günümüzde Ambar köyü içerisinde çevrede rastlanan bazı mimari bloklar dışında (fig. 4) antik yapılara ait kalıntı görülememektedir. Bununla beraber Hamilton, höyüğün etrafında özellikle de kuzeyine ve batısına doğru cadde ve yapı kalıntılarının bulunduğunu ifade etmektedir. Ayrıca mermer tabanlı ve sütunlarla süslenmiş evler gördüğünü belirtmektedir. Kalıntıların güney ucunda olasılıkla tapınak olduğunu düşündüğü büyük bir binaya ait temelleri görmüş ve buradaki kalıntılar arasında Bizans Dönemi özelliği gösteren ikiz sütunlarla karşılaşmıştır²³. Hamilton'un çok sayıda kalıntıya rastlamasının nedeni kanaatimizce o tarihte günümüz Ambar köyünün henüz kurulmamış olmasıdır. Muhtemelen söz konusu mimari unsurlar, antik yerleşimin üzerine kurulan köyün yapılarında devşirme malzeme olarak kullanılmıştır. Sidamaria'dan ele geçen ve kentnin adının okunduğu Hadrianus Dönemine (MS 117-138) ait bir yazıt ise kentte bir hamam yapısının varlığını göstermesi açısından önem taşımaktadır. Yazıttan *boule* ve *demosun* imparator onuruna bir hamam yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Yazıtta "*Sidamaralıların boule ve demosu bu hamamı merhum Traianus'un oğlu, merhum Nerva'nın torunu İmparator Caesar Hadrianus Sebastus'a kutsayarak ithaf ettiler, imparatorun valisi Bruttius Praesens'in denetimi altında*"²⁴ ifadesi geçmektedir. Hamamın Hadrianus'a adanması imparatorun MS 128-133/134 yılları arasında gerçekleştirdiği ikinci gezi programı kapsamında Sidamaria'ya da uğradığını gösteriyor olabilir²⁵.

Höyüğün 350 m kadar kuzeydoğusunda, günümüz köy mezarlığının hemen kuzeyinde yer alan Köşkerlik mevkiinde kaya mezarları ve çok sayıda *khamasorion* ile karşılaşmaktadır. Kayalık tepenin güney yamacının üst kesiminde beş adet kaya mezarı güneybatı-kuzeydoğu yönünde sıralanmaktadır²⁶. Mezarların tamamının girişi güneydoğuya bakmaktadır. Mezarlar, dikdörtgen bir giriş, dörtgen mezar odası ve basit *klinelerden* meydana gelmektedir. Güneybatı uçta yer alan 1 nolu kaya mezarı büyük oranda toprak altında kalmış olup sadece girişinin üst kısmı görülebilmektedir. 2 nolu kaya mezarı 60 cm genişlik ve 78 cm yükseklikte dikdörtgen girişe sahiptir. Mezar girişinin önünde, sağ tarafta ana kayaya oyulmuş küçük bir sunu çanağı bulunmaktadır (fig. 5). Girişin sağ iç tarafında alt ve üstte kapının yerleştirilmesi için açılmış yuvarlak oyuklar görülmektedir. Sağ tarafta, ortada ise dörtgen bir kilit deliği yer almaktadır. Mezar odasının zeminine bir basamakla inilmektedir. Mezar odası, 288 cm genişliğe ve 280 cm derinliğe ve ölçülebilen 153 cm yüksekliğe sahiptir. Mezarın her üç duvarında da basit *klineler* yer almaktadır (fig. 6). 3 nolu kaya mezarının ise giriş kısmının ve sol tarafının önemli oranda tahribata uğradığı görülmektedir (fig. 7). Bununla birlikte girişin 62 cm genişliğe sahip olduğu görülürken tahribattan dolayı yüksekliğin 55 cm'lik kısmı ölçülebilmektedir. İçi büyük oranda taş ve toprak malzeme dolu olan mezar odası 330 cm genişliğe, 315 cm derinliğe ve ölçülebilen 142 cm yüksekliğe sahiptir. Girişin karşısındaki ve sol tarafındaki duvarların önünde 2 nolu mezarda olduğu gibi basit *klineler* oluşturulmuştur (fig. 8). Sağ taraftaki duvar önünde ise *kline* dolgu malzemedan dolayı görülememektedir. 4 nolu kaya mezarının 60 cm genişlik ve toprak dolgudan dolayı 70 cm'lik kısmı ölçülebilen dikdörtgen bir girişe sahip olduğu anlaşılmaktadır (fig. 9). Girişin sol tarafında mezar odasının duvarının büyük bir delik açılmak suretiyle tahrip edildiği görülmektedir. Zemini taş ve toprak malzeme ile kaplı olan mezar odası 310 cm genişliğe, 286 cm derinliğe ve ölçülebilen 142 cm yüksekliğe sahiptir. Mezar odasının her üç kenarında da basit *klineler* bulunmaktadır (fig. 10). Son kaya mezarı olan 5 nolu mezar 58 cm genişlikte ve 80 cm yükseklikte dikdörtgen bir girişe sahiptir (fig. 11). Girişin iç tarafında mezar odasına ulaşmak için oluşturulmuş basamak görülmektedir. 2 nolu mezarda olduğu gibi girişin sağ tarafının alt ve üst kesiminde kapının yerleştirilmesi için yuvarlak oyuklar yer almaktadır. Girişin sol kenarında ise kapı kilidi için açılmış dörtgen bir oyuk ile karşılaşmaktadır. Zemini yine taş ve toprak malzeme ile kaplı mezar odası 357 cm genişliğe, 263 cm derinliğe ve ölçülebilen 148 cm yüksekliğe sahiptir. Kaya mezarının her üç kenarında da basit *klineler* bulunmaktadır. Ayrıca girişin karşısındaki ve solundaki *klinelerin* önünde daha düşük seviyede birer *klinenin* daha oluşturulduğu görülmektedir (fig. 12). W. J. Hamilton, söz konusu kaya mezarlarından birinin

²³ Hamilton, 2013, s. 641-642.

²⁴ Ramsay, 1901a, s. 279; Cronin, 1902, s. 115-116 no. 34; Ruge, 1923, s. 2208; IGR 3.273, 1487; Laminger-Pascher, 1992, s. 100 no. 137.

²⁵ Laminger-Pascher, 1992, s. 101; Kaya, Taşdöner, 2016, s. 502; Breytenbach, Zimmermann, 2018, s. 219.

²⁶ Kurt, 2011, 116-117, Lev. 189:2-192:1-2.

içerisinde bir kısmı okunabilen Yunanca bir yazıt gördüğünü söylemektedir²⁷. Ancak mezarlarda yaptığımız incelemeler sonucunda sözü edilen yazıt tarafımızdan tespit edilememiştir.

Kaya mezarlarıyla günümüz köy mezarlığı arasındaki kayalık alanda yirmi bir adet *khamasoriona* rastlanmaktadır. *Khamasorion*larda kaya mezarlarına göre bir miktar yön farklılığı söz konusu olmakla birlikte yine güneybatı-kuzeydoğu ekseninde sıralandıkları görülmektedir. Bu alandaki *khamasorion*lar kenarları silmelerle yükseltilmiş basit dikdörtgen formlu mezarlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Mezarların kapakları günümüze ulaşmamıştır. Bununla beraber kenarlarındaki silmeler dolayısıyla taş kapaklara sahip oldukları anlaşılmaktadır. *Khamasorion*ların bazılarının tamamlanmamış olması oldukça dikkat çekici bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim sadece mezarın açılacağı alanın kazıma çizgilerle belirlenmiş olduğu örneklerin yanı sıra belirli oranlarda işlenmiş mezarlara da rastlanmaktadır.

*Khamasorion*ların içleri taş ve toprakla dolu olduğu için derinlikleri ölçülememektedir. Mezarların kenarları kapakların iyi oturması ve yağmur sularının engellenmesi amacıyla yükseltilerek profillendirilmiştir. 1 nolu *khamasorion* 180 cm uzunluğa, 63 cm genişliğe sahiptir. *Khamasorion*un kenarları silmelerle yükseltilmiştir (fig. 13). 1 nolu *khamasorion*un aşağısında yer alan ve kenarları kapağın oturacağı şekilde profillendirilmiş olan 2 nolu *khamasorion*, 180 cm uzunluğa ve 70 cm genişliğe sahiptir (fig. 14). Kenarları profillendirilmiş olan 3 nolu *khamasorion* 180 cm uzunlukta, 80 cm genişliktedir (fig. 15). 4 nolu *khamasorion* 171 cm uzunluğa, 68 cm genişliğe sahiptir. Mezarın güneydoğu taraftaki uzun kenarının ortasına doğru ve hemen yanında 12 cm çapa ve 6 cm derinliğe sahip bir sunu çanağı görülmektedir (fig. 16). Kenarları profillendirilmiş olan 5 nolu *khamasorion* 165 cm uzunluğa, 67 cm genişliğe sahip olup 35 cm derinliğe kadar görülebilmektedir (fig. 17). 6 nolu *khamasorion* 168 cm uzunluğa, 75 cm genişliğe sahip olup 40 cm derinliğe kadar ölçülebilmektedir. Uzun kenarı önünde 15 cm çapında sunu çanağı bulunmaktadır. Sunu çukuru ile *khamasorion* arasında anakayanın üzerinde iki yarım yuvarlak kabartma dikkati çekmektedir. Söz konusu kabartmaların Dioskur takkeleri olduğu düşünülebilir. (fig. 18). Kenarları işlenmiş olan 7 nolu *khamasorion* 175 cm uzunluğa, 68 cm genişliğe ve ölçülebilen 38 cm derinliğe sahiptir (fig. 19). 8 nolu *khamasorion* 170 cm uzunluğa, 70 cm genişliğe sahip olup mezarın içi tamamen taş ve toprakla dolmuştur. *Khamasorion*un uzun kenarına bitişik 9 cm genişlik, 21 cm uzunluk ve 6 cm derinlikte dikdörtgen bir sunu çanağı yer almaktadır. Bunun hemen yanında ise 8 cm çap ve 5 cm derinlikte bir sunu çanağı daha vardır (fig. 20). 9 nolu *khamasorion*un aşırı tahribat ve tamamıyla toprak altında kalmış olması nedeniyle ölçüleri alınamamıştır. Mezarın uzun kenarının önünde muhtemel bir sunu çanağı yer almaktadır (fig. 21). Kenarları profillendirilmiş olan 10 nolu *khamasorion* 168 cm uzunluğa, 75 cm genişliğe sahip olup içi taş ve toprakla dolmuştur (fig. 22). 11 nolu *khamasorion* 185 cm uzunluğa, 80 cm genişliğe ve 40 cm derinliğe sahiptir. *Khamasorion*un güneydoğuya bakan uzun kenarın hemen ilerisinde tahrip edilmiş küçük bir kabartmaya rastlanmaktadır. Kabartmalı kısım kırılarak tahrip edilmiştir. Kabartmanın anakaya üzerinde kalan kısmı ve önündeki kırılmış parçadan bir kadın ve erkek figürünün olduğu anlaşılmaktadır. Solda bulunan kadın figürü etekleri ayaklarına kadar uzanan elbise giymiş olup başı kapalıdır. Erkek figürü ise kısa etekli bir giysiye sahiptir. Kabartmaların ön kısmında anakayanın işlenerek bir basamak oluşturulduğu görülmektedir. Kabartmanın tam önünde ise bir sunu çanağı yer almaktadır (fig. 23-24). 12 nolu *khamasorion*un toprak altında bulunması nedeniyle 136 cm'lik kısmı görülebilmektedir ve 74 cm genişliğe sahiptir. Mezarın güneydoğuya bakan uzun kenarı önünde biri 13 cm uzunluk, 7 cm genişlik, 4 cm derinlikte dikdörtgen, diğeri de 8 cm çapında yuvarlak olmak üzere iki adet sunu çanağı vardır (fig. 25). İçi tamamen toprakla dolmuş olan 13 nolu *khamasorion* 190 cm uzunluğa, ölçülebilen 43 cm genişliğe sahiptir. Kenarları profillendirilmemiş olan mezarın yarım bırakılıp bırakılmadığı anlaşılamamaktadır (fig. 26). 14 nolu *khamasorion* 170 cm uzunluk, 70 cm genişlik ve ölçülebilen 52 cm derinliğe sahiptir (fig. 27).

Yukarıda da değinildiği üzere *khamasorion*ların bazılarının yarım bırakılmış olması dikkati çekmektedir. 15 nolu *khamasorion* için 164 cm uzunluğunda ve 63 cm genişliğindeki alan sadece kazıma çizgilerle belirlenmiştir (fig. 28). Yarım bırakılmış olan 16 nolu *khamasorion* 170 cm uzunluğa ve 70 cm genişliğe sahiptir. Mezarın oyulacağı dikdörtgen alan kazıma çizgilerle belirlenmiş olup sadece kuzeydoğu kısa kenarından başlayarak çok az miktarda işlendiği görülmektedir (fig. 29). Bu *khamasorion*un hemen

²⁷ Hamilton, 1842, II s. 314, 485 no. 421; Hamilton, 2013, s. 641, 823 no. 421.

yanında bulunan 17 nolu *khamasorion* yarım bırakılmış bir diğer örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. 182 cm uzunluğa, 72 cm genişliğe sahip mezarın güneybatı yarısı bir miktar işlenmiştir (fig. 30). Yarım bırakılmış olan 18 nolu *khamasorion* 79 cm genişliğe sahiptir. Kuzeydoğudaki kısa kenarından itibaren itibaren sadece 60 cm'lik bölümü işlenmiştir (fig. 31). Yarım bırakılmış olan 19 nolu *khamasorion* 61 cm genişliğe sahip olup kısa kenardan itibaren 105 cm'lik kısmı işlenmiştir (fig. 32). Bu *khamasorion*un 5 m sağ üst tarafında yarım bırakılmış 20 nolu *khamasorion* ile karşılaşmaktadır. 170 cm uzunlukta ve 70 cm genişlikte bir alan belirlenmiş olup kuzeydoğu kısa kenardan itibaren bir kısmının işlendiği görülmektedir (fig. 33). Bir başka yarım bırakılmış mezar 21 nolu *khamasorion*dur. Mezar için 163 cm uzunluk ve 75 cm genişlikte bir alan belirlenmiş olup her iki kısa kenarından da bir miktar işlendiği görülmektedir (fig. 34).

Köşkerlik mevkiindeki mezarların dışında Ambar'dan Kavuklar köyüne giden yolun sağında geniş bir *nekropol* alanının daha bulunduğu literatürden bilinmektedir. Günümüzde kalıntıları görülemeyen buradaki mezarlardan bilezik, yüzük, gözyaşı şişesi ve vazoların çıktığı aktarılmaktadır²⁸.

Antik yerleşimde şimdiye kadar tespit edilmiş olan en dikkat çekici eser 1875 yılında bulunmuş ve İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmekte olan Sidamaria lahididir²⁹. Lahit, boyutları ve üzerinde taşıdığı kabartmalar dolayısıyla ön plana çıkmaktadır. Lahidin sanduka ve kapağı zengin bir şekilde kabartmalarla bezenmiştir. Ön yüzünde ortada bir filozof, iki yanında birer kadın figürü, kadınlardan sonra da *dioskurlar* yer almaktadır³⁰. Arka³¹ ve yan yüzlerinden birinde³² ise av sahnesi tasvirleri bulunmaktadır. Diğer yan yüzde ise ortadaki kapının iki yanında bir erkek ve bir kadın figürü betimlenmiştir³³. Kapakta uzanmış vaziyette bir kadın ve erkek figürü görülmektedir³⁴. MS 250'li yıllara tarihlendirilen³⁵ lahit, yukarıda sözü edilenlerin yanı sıra Sidamaria'da çok daha nitelikli mezarların varlığına işaret etmesi açısından önem taşımaktadır.

Ambar köyünün Koraşburnu mevkiinde anakaya üzerine işlenmiş, yerel özellikler sergileyen yatar vaziyette bir erkek figürü kabartması bulunmaktadır³⁶ (fig. 36). Tahribattan dolayı figürün detayları görülememektedir. Basit bir işçiliğe sahip olan kabartmanın ne amaçla yapıldığına dair herhangi bir veri bulunmamaktadır. Yatar durumda betimlenmiş olması mezarla ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Ancak etrafında herhangi bir gömü izine rastlanmaması *kremasyonun* söz konusu olabileceğini akla getirmektedir.

Sidamaria üzerine bilgiler sunan epigrafik buluntular da mevcuttur. Bilinen yazıtların en erkeni Hadrianus zamanına MS 129 yılına tarihlenmektedir. Yukarıda da değinildiği üzere “*Sidamaralıların boule ve demosu bu hamamı merhum Traianus'un oğlu, merhum Nerva'nın torunu İmparator Caesar Hadrianus Sebastus'a kutsayarak ithaf ettiler, imparatorun valisi Bruttius Praesens'in denetimi altında*”³⁷ ifadesi geçen bu yazıt sayesinde Antonius Pius zamanında *consul* olduğu bilinen Bruttius Praesens'in Hadrianus Döneminde de Kappadokia Eyaleti'nin *legatus Augusti propraetore* unvanlı yöneticisi olduğu öğrenilmektedir³⁸. İmparatorluk Dönemine ait oldukça tahrip durumdaki bir başka yazıtta ise Septimius Severus'un (MS 193-211) karısı Iulia Domna'nın onurlandırıldığı anlaşılmaktadır³⁹. Nitekim Iulia Domna'nın imparatorun Doğu seferlerine refakat ettiği bilinmektedir. Söz konusu onurlandırmanın Iulia Domna'nın Sidamaria'yı ziyareti anısına veya kente bir katkısı dolayısıyla yapıldığı değerlendirilmesinde bulunulabilir⁴⁰. Roma imparatorluk Dönemine ait olup Ambar köyünde bir evin basamaklarında bulunmuş blok üzerindeki yazıtta ise “*Oğulları bu (steli) Adrandos'ta Laenilla'nın otuz yıl boyunca mükemmel bir*

²⁸ Konyalı, 1970, s. 817.

²⁹ Lahidin İstanbul'a taşınması ile ilgili olarak bkz. Konyalı, 1970, s. 818-819; Muşmal, 2009, s. 80-81.

³⁰ Elderkin, 1939, 103 Fig. 1.

³¹ Elderkin, 1939, 105 Fig. 3.

³² Elderkin, 1939, 109 Fig. 5B.

³³ Elderkin, 1939, 109 Fig. 5A.

³⁴ Ramsay, 1901a, s. 358; Mendel, 1902, s. 232-233; Elderkin, 1939, s. 101-115.

³⁵ Waelkens, 1982, s. 93.

³⁶ Kurt, 2011, s. 117 Lev. 193: 1-2.

³⁷ Ramsay, 1901a, s. 279; Cronin, 1902, s. 115-116 no. 34; Ruge, 1923, s. 2208; IGR 3.273, 1487; Laminger-Pascher, 1992, s. 100 no. 137.

³⁸ Ramsay, 1901b, s. 279; Cronin, 1902, s. 116; Laminger-Pascher, 1992, s. 101.

³⁹ Sterrett, 1888, s. 17 no. 12; Laminger-Pascher, 1992, s. 101 no. 138.

⁴⁰ Laminger-Pascher, 1992, s. 101.

oikonomos'u (*kâhya*) olan *Nestor için hatırasından dolayı diktiler*"⁴¹ ifadesi geçmektedir. Bu yazıtla Sidamaria'da bir malikanenin varlığı belgelenmektedir⁴².

Sidamaria'da Erken Hıristiyanlık Dönemine ait yazıtların varlığı da söz konusudur. Harf karakterinden hareketle MS 4.-6. yüzyıllara tarihlendirilen bir mezar yazıtından mezar sahibinin Konon isimli bir rahibin oğlu ve aynı zamanda kendisi de *diakon* olan Auriskos olduğu anlaşılmaktadır⁴³. Konon, Isauria-Lykaonia sınırında doğmuş ve kült merkezi de burada bulunan Bidanalı Konon'dan dolayı bölgede yaygın olarak kullanılan bir Hıristiyan isimdir. Aynı zaman aralığına tarihlenen bir başka mezar yazıtında "*burada en seçkin comes Pa[---] yatmaktadır*" ifadesi geçmektedir⁴⁴. Söz konusu *comes*in sivil veya askeri bir yetkili olup olmadığı yazıtın içeriğinden anlaşılamamaktadır. Bununla birlikte Konstantinus'tan sonra ortaya çıktığı bilinen *comes*lerin MS 4. yüzyılın ikinci yarısında Isauria Bölgesi'nde daha ziyade askeri, Lykaonia'da ise imparatorluk topraklarından sorumlu olarak sivil görev yaptıkları bilinmektedir⁴⁵. Sidamaria'da *comes* unvanı geçen ikinci bir yazıt daha ele geçmiştir⁴⁶. Başında haç bulunan yazıtta "*Burada bir comesin kızı en seçkin kadın Maria yatmaktadır, anısına*" ifadesi yer almaktadır. Maria'nın önceki yazıtta geçen Pa[---]'nın kızı olması ihtimal dahilindedir. Sidamaria'dan ele geçmiş, bir başka mezar yazıtında "*Tanrım, strator olan Ioannes ve Petros'a ve Tarasisos'a yardım et. Huzur? onlarla olsun.*" denilmektedir⁴⁷. Yazıt, MS 4. yüzyıla tarihlendirilmekte ve olasılıkla Isauria'daki karışıklıklarla bağlantılı olduğu düşünülmektedir⁴⁸. Altı köşeli bir blok üzerinde yer alan bir diğer yazıtta ise "*Tanrım? girişimci/kiracı?.....'ya yardım et*" ifadesi geçmektedir⁴⁹. MS 4.-7. yüzyıllar arasında tarihlendirilen bir yemin yazıtının çevirisi ise şu şekildedir: "*Markos ve Crispine'nin onlarınkilerle beraber yemini*"⁵⁰. 5. yüzyıl ve sonrasında tarihlendirilen bir yazıtta "*...los Pe....'nındolayısıyla anıtı*" ifadesi görülmektedir⁵¹. Aynı döneme tarihlendirilen bir diğer yazıtta ise "*Yeni vaftiz edilmiş olan Aetios ve Eumathia'nın anısına*" ifadesi kaydedilmektedir⁵². MS 5.-6. yüzyıllara tarihlenen başka bir yazıtta "*Rahip Theod...burada yatıyor*" denilmektedir⁵³. Yazıtından Sisinnios adlı bir şahsın anısına dikilmiş olduğu anlaşılan bir mezar steli de aynı yüzyıllara tarihlendirilmektedir⁵⁴.

Sonuç olarak arkeolojik, epigrafik ve tarihsel veriler Sidamaria'nın Roma Döneminde önemli bir kent olduğuna işaret etmektedir. Burayı ziyaret eden seyyahların verdikleri bilgiler, kentte nitelikli çok sayıda yapının bulunduğunu göstermektedir. Bununla beraber İmparator Hadrianus'a ithafen bir hamam yapısı, MS 129 yılına verilen bir yazıtla kanıtlanmaktadır. MS 200-210 yıllarına tarihlenen ve Iulia Domna'yı onurlandıran bir yazıt, Severuslar Dönemi'nde de kentin önemini koruduğunu göstermektedir. Sidamaria'nın Roma Dönemindeki zenginliğine işaret eden bir diğer önemli buluntu ise İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki MS 250'li yıllara tarihlenen Sidamaria lahididir. Ayrıca kentte günümüzde görülemeyen ancak çeşitli buluntular ele geçtiği bilinen mezarlar ile bazı kaya mezarları ve *khamasorion*ların varlığı söz konusudur. Bununla birlikte yarım bırakılmış *khamasorion*lar dikkat çekicidir. *Khamasorion*ların genel olarak tarihlemeye imkan tanıyan özellikler taşımadıkları görülmektedir. Ancak *khamasorion*lardan birinin önünde bulunan oldukça tahrip durumdaki kadın ve erkek kabartması, bu mezarların pagan döneme ait olabileceklerini düşündürmektedir. Üzerinde durulması gereken bir husus söz konusu *khamasorion*ların hangi nedenden dolayı yarım bırakıldıklarıdır. Saldırı, salgın hastalık gibi bir olumsuz gelişmeden yerleşimin etkilendiği söylenebilir. Bölge tarihine baktığımızda Sasani kralı I. Şapur'un MS 260 yılında İkonium'a kadar bir istilasının söz konusu olduğunu görmekteyiz⁵⁵ ve Sidamaria, Kybistra'dan İkonium'a giden antik güzergah üzerinde yer almaktadır. Nitekim Ambar köyünün 5 km kadar doğundaki Çopurkaya

⁴¹ MAMA XI, s. 323-324 no. 378.

⁴² Kurt, 2018, s. 619.

⁴³ Callander, 1906, s. 165 no. 26; Laminger-Pascher, 1992, s. 103 no. 140.

⁴⁴ Callander, 1906, s. 165 no. 27; Laminger-Pascher, 1992, s. 102 no. 141.

⁴⁵ Laminger-Pascher, 1992, s. 103.

⁴⁶ Davis, 1879, s. 277; Laminger-Pascher, 1992, s. 103 no. 142.

⁴⁷ Davis, 1879, s. 277; Radet, Paris, 1886, s. 514 no. 36; Laminger-Pascher, 1992, s. 104 no. 143.

⁴⁸ Laminger-Pascher, 1992, s. 104.

⁴⁹ Callander, 1906, s. 165 no. 28; Laminger-Pascher, 1992, s. 104 no. 144.

⁵⁰ Cronin, 1902, s. 116 no. 35; Mendel, 1902, s. 219 no. 12; Buckler vd., 1924, s. 41 no. 24; SEG VI, no. 422; McLean, 2002, s. 76 no. 215; Laminger-Pascher, 1992, s. 104 no. 145.

⁵¹ Laminger-Pascher, 1992, s. 105 no. 146.

⁵² MAMA XI, s. 324 no. 379.

⁵³ MAMA XI, s. 325 no. 380.

⁵⁴ MAMA XI, s. 325 no. 381.

⁵⁵ Henning, 1939, s. 823-849; Ensslin, 1949; Maricq, 1958, s. 295-360; Syvænne, Maksymiuk, 2018, s. 96-107.

mevkiinde taş döşeli yolun kalıntıları günümüzde görülebilmektedir (fig. 37). Dolayısıyla *khamasorion*ların yarım kalmasının da Şapur'un bu seferiyle ilişkili olabileceği düşüncesi dile getirilebilir.

Kaynakça ve Kısaltmalar

- Bayram, S., (1997), “New and Some Rare Geographical Names in the Kültepe Textes”, *Archivum Anatolicum*, III, s. 41-66.
- Belke, K., Restle, M., (1984), Galatien und Lykaonien, Tabula Imperii Byzantini, Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften Philosophisch-Historische Klasse Denkschriften 172.
- Breytenbach, C., Zimmermann, C., (2018), Early Christianity in Lycaonia and Adjacent Areas From Paul to Amphilochius of Iconium, Ancient Judaism and Early Christianity, Volume: 101, Early Christianity in Asia Minor, Boston, Brill.
- Buckler, W. H., Calder, W. M., Cox, W. M., (1924), “Asia Minor, 1924. I. Monuments from Iconium, Lycaonia and Isauria”, *The Journal of Roman Studies*, 14, s. 24-84.
- Callander, T., (1906), “Explorations in Lycaonia and Isauria, 1904”, *Studies in the History and Art of the Eastern Provinces of the Roman Empire*, Edited by W. M. Ramsay, Aberdeen, Aberdeen University Press, s. 157-180.
- Cronin, H. S., (1902), “First Report of a Journey in Pisidia, Lycaonia, and Pamphylia”, *The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 22, s. 94-125.
- Davis, E. J., (1879), Life in Asiatic Turkey, a journal of travel in Cilicia, Isauria, and parts of Lycaonia and Cappadocia, London, Edward Stanford, 55, Charing Cross, S. W.
- Elderkin, G. W., (1939), “The Sarcophagus of Sidamara”, *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, Vol. 8, No. 2, s. 101-115.
- Ensslin, W., (1947), Zu den Kriegen des Sassaniden Schapur I, Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften Philosophisch-historische Klasse Jahrgang 1947, Heft 5, München, Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften in Kommission beim Biederstein Verlag, München.
- Forlanini, M., (2008), “The Historical Geography of Anatolia and the Transition from the Karām-Period to the Early Hittite Empire”, *Anatolia and the Jazira During the Old Assyrian Period*, (ed. J. G. Dercksen), Nederlands Instituut voor Het Nabije Costen, s. 57-86.
- French, D. H., (2012), Roman Roads and Milestones of Asia Minor, Vol. 3: Milestones Fasc. 3.3: Republican, London, British Institute at Ankara, Electronic Monograph 3.
- French, D. H., (2014), Roman Roads and Milestones of Asia Minor Vol. 3: Milestones Fasc. 3.7: Cilicia, Isauria et Lycaonia (and South-West Galatia), London, British Institute at Ankara, Electronic Monograph 7.
- Hamilton, W. J., (1842), Researches in Asia Minor, Pontus and Armenia; with Some Account of Their Antiquities and Geology, vol. II, London, John Murray, Albemarle Street.
- Hamilton, W. J., (2013), Küçük Asya, İstanbul, Midas Kitap.
- Henning, W. B., (1939), “The Great Inscription of Şāpūr I”, *Bulletin of the School of Oriental Studies*, University of London, 9/4, s. 823-849.
- Hild, F., (1977), Das Byzantinische Strassensystem In Kappadokien, Tabula Imperii Byzantini 2 Wien, Denkschriften ÖAW, Phil.-hist. Kl. 131.
- IGR Inscriptiones Graecae ad Res Romanas Pertinentes.
- Kaya, M. A., Özcan-Taşdöner, K., (2016), “Roma İmparatoru Hadrianus ve Anadolu: Geziler, Eyaletler ve Kentler”, *Vir Doctus Anatolicus Studies In Memory Of Sencer Şahin/Sencer Şahin Anısına Yazılar*, Edited by/Yayına Hazırlayanlar: Burak Takmer, Ebru N. Akdoğan Arca, Nuray Gökalp Özdil, İstanbul, Kabalcı Yayıncılık, Kuzgun Yayınevi, s. 494-513.
- Konyalı, İ. H., (1970), Abideleri ve kitabeleri ile Ereğli Tarihi, İstanbul, Fatih Matbaası.
- KUB Keilschrifturkunden aus Bogazköi, Berlin.

- Kurt, M., (2011), Antik Çağda Karaman (Laranda) ve Yakın Çevresi Tarihi Coğrafya-Yerleşimler-Kalıntılar-Buluntular, Konya, Çizgi Kitabevi.
- Kurt, M., (2018), “Antik Lykaonia’da Tarımsal Üretim ve Malikâneeler”, *Anadolu’nun Eski Çağlarında İktisadi ve Zirai Hayat*, Editörler: L. G. Gökçek, E. Yıldırım, O. Pekşen, Değişim yayınları, İstanbul, s. 597-637.
- Laminger-Pascher, G., (1992), Die kaiserzeitlichen Inschriften Lykaoniens I, Ergänzungsbände zu den Tituli Asiae Minoris 15, Vienna, Denkschriften ÖAW, phil.-hist. Kl. 232.
- MAMA Monumenta Asiae Minoris Antiqua.
- Maricq, A., (1958), “Classica et Orientalia, 5. Res Gestae Divi Saporis”, *Syria*, 35, s. 295-360.
- McLean, B. H., (2002), Greek and Latin Inscriptions in the Konya Archaeological Museum, Regional Epigraphic Catalogues of Asia Minor IV, Ankara, The British Institute of Archaeology at Ankara Monography 29.
- Mendel, G., (1902), “Le Musée de Konia”, *Bulletin de correspondance hellénique* 26, s. 209-246.
- Muşmal, H., (2009), Osmanlı Devleti’nin Eski Eser Politikası Vilayeti Örneği (1876-1914), Konya, Kömen yayınları.
- Paris, P., Radet, G. A., (1886), “Inscriptions de Pisidie, de Lycaonie et d’Isaurie”, *Bulletin de correspondance hellénique* 10, s. 500-514.
- Ramsay, W. M., (1901a), “Note sur le sarcophage d’Ambar-Arasi”, *Revue des Études*, 3/4, s. 358.
- Ramsay, W. M., (1901b), “Deux jours en Phrygie”, *Revue des Études Anciennes*, 3/3, s. 269-279.
- Ramsay, W. M., (1904), “Lycaonia”, *Jahreshefte Des Österreichischen Archäologischen Institutes In Wien*, Band VII, s. 57-132, Wien, Alfred Hölder K.U.K. Und Universitäts-Buchhändler.
- Ruge, W., (1923), “Sidamaria”, *Paulus Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft*, II/A.2, Stuttgart, Alfred Druckenmüller Verlag In Stuttgart, s. 2208.
- SEG Supplementum Epigraphicum Graecum.
- Sterrett, J. R. S., (1888), The Wolfe Expedition to Asia Minor, Papers of the American School at Athens III, Boston, Damrell and Upham.
- Syvänne, I., Maksymiuk, K., (2018), The Military History of the Third Century Iran, Siedlce, Institute of History and International Relations Faculty of Humanities Siedlce University.
- Waelkens, M., (1982), *Dokimeion Die Werkstatt der Repräsentativen Kleinasiatischen Sarkophage Chronologie und Typologie Ihrer Produktion*, Berlin, Gebr. Mann Verlag.

FIGÜRLER

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5

Fig. 6

Fig. 7

Fig. 8

Fig. 9

Fig. 10

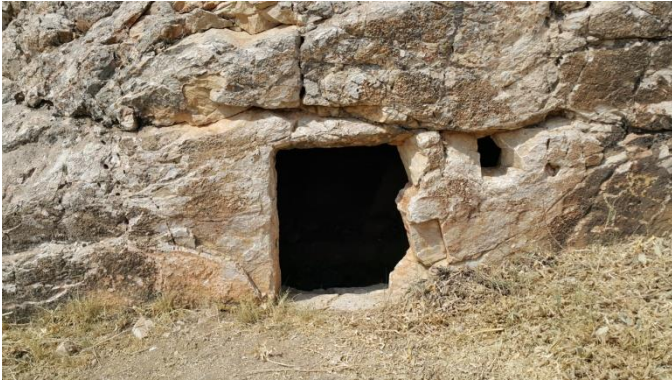

Fig. 11

Fig. 12

Fig. 13

Fig. 14

Fig. 15

Fig. 16

Fig. 17

Fig. 18

Fig. 19

Fig. 20

Fig. 21

Fig. 22

Fig. 23

Fig. 24

Fig. 25

Fig. 26

Fig. 27

Fig. 28

Fig. 29

Fig. 30

Fig. 31

Fig. 32

Fig. 33

Fig. 34

Fig. 35

Fig. 36